

บทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าชาวไทลื้อ
บ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง*
The Roles and Functions of the Tales, Legends, and Narratives
of the Tai Lue People in Ban Nayang Tai, Nambak
District, Luang Prabang Province

สมัย วรรณอดุตร, เฉลิมศักดิ์ บุตรพวง¹, ฟอน เฟ็งปันยา, ดาวเพ็ด บุนมาเล็ด,
สายทอง บุนตาวง และบัววัน วาบัวแสง²
Smai Wannaudorn, Chalernsuk Boodphuang, Phone Phengphanya, Daophet Bounmaleut,
Saythong Bountavong, and Bouavanh Vabouaseng
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ประเทศไทย¹
มหาวิทยาลัยสุภานุวงศ์, สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว²
Mahasarakham University, Thailand
Souphanouvong University, Laos
Corresponding Author, E-mail: smai.w@msu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากข้อมูลจากนิทาน 9 เรื่อง ตำนาน 7 เรื่อง และเรื่องเล่า 14 เรื่อง รวม 30 เรื่องที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และจากเอกสารที่มีการบันทึกไว้ นำข้อมูลมาแปลเป็นภาษาไทยแล้วศึกษาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่ของนิทานที่ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดบทบาทหน้าที่ของนิทาน และแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา

ผลการวิจัยพบว่า นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้มีบทบาทหน้าที่ 4 ด้าน ได้แก่ 1) บทบาทหน้าที่ด้านให้ความบันเทิงและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจ โดยจะพบในนิทานมากที่สุด เพราะนิทานที่มุ่งเน้นให้ความสนุกสนาน 2) บทบาทหน้าที่ด้านให้การศึกษาและสั่งสอน จะพบใน

เรื่องเล่ามากที่สุด เพราะต้องการเล่าเพื่อให้ผู้ฟังรู้เรื่องราวเกี่ยวกับคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทลื้อ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและตำนานบ้านเมืองเกี่ยวกับชุมชนตนเอง 3) บทบาทหน้าที่ด้านรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม จะพบในเรื่องเล่ามากที่สุด ทั้งเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำบุญและเรื่องเล่าเกี่ยวกับวิถีชีวิตซึ่งแสดงให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมอันเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ช่วยรักษาและประพฤติกฎต้องตามจารีตแบบแผนของชุมชนอย่างชัดเจน และ 4) บทบาทหน้าที่ด้านอธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม จะพบมากทั้งจากตำนานที่เป็นที่มาของประวัตินิเวศน์บ้านและชื่อบ้าน และเรื่องเล่าที่มาของการบุญตามฮีตคองที่อธิบายเหตุผลตามคติความเชื่อของชุมชนไว้และที่มาของการเจ็บป่วยที่เชื่อว่าเกิดจากภูตผีวิญญาณหรือสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นผู้บันดาลให้เกิด

คำสำคัญ: นิทาน; ตำนาน; เรื่องเล่า; บทบาทหน้าที่; ไทลื้อบ้านนayangใต้

Abstract

The purpose of this research was to study the roles and functions of tales, legends, and narratives as understood by the Tai Lue people of Ban Nayang Tai, Muang Nga district, Luang Prabang province, Lao PDR. This qualitative research was conducted by collecting data from 30 stories, which included 9 tales, 7 legends, and 14 narratives. Data were gathered through fieldwork, interviews, and documents recorded in the community. The collected data were translated into Thai and analyzed according to the concept of roles and functions using frameworks adapted.

The results revealed that: these stories fulfill four main roles and functions. Firstly, the role of providing entertainment and serving as a means of emotional release is most commonly found in tales, as they offer enjoyment and relaxation, making them widely appreciated and memorable among the Tai Lue people. Secondly, the role of offering education and instruction is most evident in narratives, as they teach lessons about cultural values, religious beliefs, and Buddhist practices that are central to the traditions of the Tai Lue community. Thirdly, the role of maintaining and preserving social norms is most prominent in legends, as they emphasize ethical values and behaviors that align with the societal framework, contributing to the structured social fabric of the Tai Lue people. Lastly, the role of explaining the origins and reasons behind rituals and ceremonies is also most evident in legends, as they provide historical and spiritual insights

related to the history of the village, ancestral reverence, or beliefs in spirits and sacred natural phenomena. These stories serve as a crucial means of guiding ritual practices and preserving the worldview of the Tai Lue community.

Keywords: Tales; Legends; Narratives; Roles and Functions; Tai Lue Ban Nayang Tai

1. บทนำ

วรรณกรรมประเภทนิทานตำนาน และเรื่องเล่าของท้องถิ่นนั้น เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมชุมชนต่างๆ ทั่วโลก และเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมา หรือวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีการจดบันทึกไว้ อาจกล่าวได้ว่า นิทาน ตำนาน เป็นเรื่องเล่าที่มีบทบาทหน้าที่ในสังคมมนุษย์และยังคงมีบทบาทต่อผู้คนที่ตั้งแตอดีตจนถึงปัจจุบัน นิทาน ตำนาน และเรื่องเล่ามีเนื้อหามากมายมีรูปแบบแตกต่างกันอย่างหลากหลาย ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นเจ้าของนิทานหรือตำนานนั้นๆ ดังที่ พิทยา ว่องกุล (2540) ที่กล่าวว่า การศึกษาหรืออ่านวรรณกรรมแต่ละเรื่องทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ ของยุคสมัยที่ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนผ่านมุมมองของตนออกมา รวมทั้งทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มาต่อสภาพการณ์เหล่านั้นด้วย ดังนั้นอาจถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้สะท้อนสภาพชีวิตและจินตนาการของผู้คนในแต่ละสังคมได้อีกประการหนึ่ง เพราะเป็นผลผลิตที่เกิดมาจากตัวแทนส่วนหนึ่งของความคิด ค่านิยม โลกทัศน์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ซึ่ง อมรา พงศาพิชญ์ (2541, หน้า 57) กล่าวไว้ว่า ในการศึกษาวรรณกรรม ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ซึ่งยากที่จะแยกออกจากกันได้ และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีลักษณะเด่นอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของตนเป็นความผูกพันที่ช่วยเสริมเอกลักษณ์ของบุคคลและชนชาติพันธุ์ขณะเดียวกันก็สามารถก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไว้ ดังนั้นการได้ศึกษาวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จะทำให้เราได้ทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ได้ชัดเจน ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านนาปางใต้ เมืองน้ำปาก แขวงหลวงพระบาง เป็นกลุ่มที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของผู้คนกลุ่มอื่นๆ เป็นอย่างดี และพยายามรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ไม่ให้อ่อนหายไป เช่น ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมนิทาน ตำนานที่มีลักษณะเฉพาะที่ได้สร้างสรรค์และเล่าสืบทอดปากต่อปากมาเพื่อใช้ในชุมชนตนเอง จากการสัมภาษณ์ หุมพันธ์ ไพลานัน (สัมภาษณ์, 2566) พนักงานสำนักงานแถลงข่าว วัฒนธรรมและท่องเที่ยว เมืองน้ำปากได้ให้ข้อมูลว่า วรรณกรรมพื้นเมืองของชนเผ่าลื้อเมืองน้ำปาก จะมีนิทานที่สร้างและสืบสานโดยประชาชนเผ่าลื้อตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องเล่าตำนาน

ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน ความเชื่อ จารีตประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น โดยเล่าผ่าน อัตลักษณ์ของชนเผ่าลื้อเมืองน้ำปากเอง ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อชนเผ่าไทลื้อเมืองน้ำปากเป็นอย่างมาก เพราะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

การได้ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าในฐานะเป็นข้อมูลคติชนวิทยาที่มีหลากหลายและอยู่คู่สังคมมาโดยตลอด จะทำให้เข้าใจว่าทำไมนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า จึงยังคงอยู่ในสังคมแม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไป เพราะวรรณกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มิบบทบาทหน้าที่ในสังคมมนุษย์และยังคงมีอิทธิพลต่อผู้นับอยู่ ถึงแม้บางอย่างจะเริ่มเลือนหายไปก็ตาม เพราะนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินซึ่งดูเหมือนจะเป็นบทบาทหน้าที่หลักของวรรณกรรมนิทานหรือรวมถึงตำนานและเรื่องเล่าแล้ว เมื่อมองดูโดยละเอียดจะปรากฏให้เห็นบทบาทหน้าที่ด้านอื่นๆ ที่สำคัญต่อชุมชนด้วย และเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะมีความเจริญทั้งทางด้านเทคโนโลยีและผู้คนมีการศึกษามากขึ้น ทำให้สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญน้อยลงก็ตาม แต่การศึกษารูปแบบหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าจะทำให้มีความเข้าใจสังคมวัฒนธรรม สารหรือสาระสำคัญที่บรรพบุรุษได้ส่งผ่านมาทางนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าพื้นบ้านของชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นแนวทางเชื่อมโยงไปสู่การรับรู้และเข้าใจรากแห่งวัฒนธรรมของตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะนิทาน ตำนานเป็นเรื่องเล่าที่เกิดจากจินตนาการและแฝงนัยเชื่อมโยงกับความคิดของผู้คน จึงสามารถเป็นเครื่องมือที่ใช้สะท้อนสภาพชีวิตและจินตนาการของผู้คนในแต่ละสังคมได้อีกประการหนึ่ง

ด้วยความสำคัญของนิทานและตำนานดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานอันเป็นเรื่องราวของชุมชนไทลื้อ บ้านนาช่างใต้ เมืองน้ำปาก เพื่อจะศึกษาให้เห็นบทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าว่ามีบทบาทต่อชุมชนอย่างไร ทำไมจึงยังคงอยู่คู่ชุมชนซึ่งจะทำความเข้าใจวิถีชีวิต คติความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านนาช่างใต้ที่ถูกหล่อหลอมผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่มีต่อชุมชนไทลื้อบ้านนาช่างใต้ เมืองน้ำปาก แขวงหลวงพระบาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นตอนการเตรียมการ โดยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับไทลื้อถิ่นต่างๆ ทั้งในไทยและลาว ศึกษาประวัติศาสตร์ไทลื้อในลาว ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับไทลื้อบ้านนาช่างใต้

ประชุมวางแผนในการเก็บข้อมูลร่วมกับ ผู้ร่วมวิจัยมหาวิทยาลัยสุพานุวง หลวงพระบาง สปป.ลาว และ ลงสำรวจข้อมูลพื้นที่เบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทชุมชนและสอบถามข้อมูลจากสำนักงานแถลงข่าว วัฒนธรรม และท่องเที่ยวเมื่องน้ำบากเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่วิจัยรอบด้าน

2. ขั้นตอนการขออนุญาตจริยธรรมการวิจัย โดยยื่นโครงการวิจัยเพื่อขอรับพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และได้รับอนุมัติรับรองโครงการวิจัย แบบยกเว้น (Exemption Review) เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2566 เลขที่การรับรอง: 218-265/2566

3. ขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าทุกประเภทจากกลุ่ม ประชากรผู้ให้ข้อมูลที่สามารถเล่านิทาน ตำนานและเรื่องเล่าได้และไม่จำกัดอายุและเพศ ได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชนหรือผู้รู้ในชุมชน และประชาชนทั่วไปที่เกิดในหมู่บ้านนาช่างใต้ โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงและจาก เอกสารที่มีการบันทึกไว้ ถ่ายถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงและจัดพิมพ์ จัดรวบรวมและจัดประเภท นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่พิมพ์แล้วและแปลเป็นภาษาไทย โดยได้ให้คำจำกัดความของนิทาน ตำนาน และเรื่องเล่าเพื่อแบ่งประเภทให้ชัดเจน ได้แก่ 1) นิทาน หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบทอดต่อกันมา ผ่าน ผู้คนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนาน และเพื่ออบรมสั่งสอน บางเรื่องแม้ไม่ใช่ นิทานเพื่ออบรมสั่งสอน แต่ก็แทรกคติเพื่อสอนใจไปด้วย และจะมีตัวละครในการดำเนินเรื่อง 2) ตำนาน หมายถึง เรื่องเล่าของชุมชนอันเป็นที่มาของกำเนิดวัฒนธรรมประเพณี สถานที่ต่างๆ ในชุมชน มักจะมี ตัวละครประกอบ และเป็นเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนาที่สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของกลุ่มชน เช่น ตำนาน อธิบายเหตุ ตำนานเกี่ยวกับสถานะเหนือธรรมชาติและพลังอำนาจหรือความลึกลับ ตำนานวีรบุรุษ ตำนาน ประวัติศาสตร์หรือตำนานบ้านตำนานเมือง เป็นต้น และ 3) เรื่องเล่า หมายถึง เรื่องราวบอกบางสิ่งบาง อย่าง หรือเรื่องราวต่างๆ จะไม่มีตัวละครประกอบการดำเนินเรื่อง เรื่องที่เล่านี้อาจจะเป็นเรื่องของอะไร ก็ได้ เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ หรือการทำบุญพิธีต่างๆ เป็นต้น เป็นการเล่าเรื่องเพื่อถ่ายทอด องค์ความรู้ จินตนาการ โลกทัศน์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการสร้างความสุขเพลิดเพลิน และ โน้มน้าวใจให้แก่ผู้คนในสังคม

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย โดยการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่มีต่อชุมชนไทลื้อบ้านนาช่างใต้ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และโดยศึกษาตามกรอบ แนวคิดบทบาทหน้าที่ซึ่งได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของนักวิชาการทั้ง 3 คน ทั้งของธวัช ปุณโณทก (2562) ที่แบ่งบทบาทหน้าที่ของนิทานไว้ 4 ด้าน จารุวรรณ ธรรมวัตร (2537) แบ่งบทบาทหน้าที่ของนิทานไว้ 5 ด้าน และแนวคิด Four Functions of Folklore บาสคอม (Bascom, 1965) โดยศึกษาจากข้อมูล นิทานมุขตลก 5 เรื่อง นิทานมหัศจรรย์ หรือนิทานประโลมโลก 2 เรื่อง และนิทานอธิบายเหตุ 2 เรื่อง ตำนานประวัติศาสตร์ 3 เรื่อง ตำนานเกี่ยวกับศาสนา 2 เรื่อง และตำนานอธิบายเหตุ 2 เรื่อง และเรื่องเล่า

เกี่ยวกับศาสนา 9 เรื่อง เรื่องเล่าอธิบายเหตุ 3 เรื่อง เรื่องเล่าเกี่ยวกับสภาวะเหนือธรรมชาติและพลังอำนาจหรือความลึกลับ 1 เรื่อง และเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรมชุมชน 1 เรื่อง รวม 30 เรื่องแล้ว นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาช่างใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง ที่มีบทบาทต่อชุมชนไทลื้อ ซึ่งชาวไทลื้อได้ใช้ในการกำกับควบคุมพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน ท้องถิ่นอันเป็นบรรทัดฐานของสังคมสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่าต่อท้องถิ่นทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าเพราะหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าพื้นบ้านนั้นมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญคือให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังและผู้เล่าและยังคงมีอิทธิพลต่อผู้นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินซึ่งดูเหมือนจะเป็นบทบาทหน้าที่หลักแล้ว เมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะปรากฏเห็นบทบาทหน้าที่ด้านอื่นๆ ที่สำคัญต่อชุมชนและเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน ดังที่ ธวัช ปุณโณทก (2562, หน้า 239-240) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของนิทานไว้ได้แก่ 1) ให้ความบันเทิงใจ 2) อธิบายพิธีกรรม 3) ให้การศึกษา และ 4) เพื่อรักษาพฤติกรรมของหมู่คณะให้เป็นไปตามแบบแผนปฏิบัติกันมา ส่วน จารุวรรณ ธรรมวัตร (2537, หน้า 10-11) ได้แบ่งบทบาทของวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานตามแนวทางของนักมานุษยวิทยาและนักคติชนวิทยาไว้ 5 ประการได้แก่ 1) ให้ความบันเทิง 2) ให้การศึกษา 3) รักษาแบบแผนพฤติกรรมที่ยอมรับกันในสังคม 4) ระบายความแค้นและความคับข้องใจของชาวบ้านให้คลี่คลาย และ 5) บันทึกสภาพสังคมและวัฒนธรรม

จากบทบาทของนิทานตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา ซึ่งบาสคอม (Bascom, 1965, อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2548, หน้า 319-320) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ในบทความ Four Functions of Folklore โดยได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 4 ประการ คือ 1) ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม 2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า 3) รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และ 4) ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าประเด็นสำคัญมีความคล้ายคลึงกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของนักวิชาการทั้ง 3 คนเป็นแนวทางในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อ บ้านนาช่างใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ซึ่งจากการศึกษาพบบทบาทหน้าที่ 4 ด้าน ได้แก่

1. บทบาทหน้าที่ด้านให้ความบันเทิงและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจบทบาทหน้าที่ด้านการให้ความบันเทิงนั้นนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของไทลื้อบ้านนาช่างใต้พบมากที่สุดจะพบในนิทานเพราะ

มีนิทานที่มุ่งเน้นให้ความสนุกสนานหลายเรื่องทั้งเรื่องอ้ายเชียงเหมี้ยงตมตต เรื่องอ้ายเชียงเหมี้ยงเข้าเฝ้าพระยา เรื่องปิกโก้แหง่หู เรื่องโผ่หลักเมจ้ำ เรื่องโผ่จ้ำเมหลัก เรื่องเจ็ดหม้อเจ็ดไห เรื่องอ้ายปะลึงฮึง ซึ่ง 5 เรื่องแรกที่เป็นเรื่องที่มีความตลก น่าขันมาก โดยเฉพาะเรื่องเชียงเหมี้ยงเป็นที่รู้ดีของคนทั่วไปเพราะเป็นวรรณกรรมมุขตลกประจำภูมิภาคและมีชื่อแตกต่างกัน เป็นเรื่องที่กล่าวถึงการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจากการที่ถูกกลั่นแกล้งจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งบางครั้งก็เป็นการใช้สติปัญญาด้วยเล่ห์เหลี่ยมแกมโกง ดังตัวอย่างเรื่อง อ้ายเชียงเหมี้ยงตมตต ที่เจ้าเมืองแค้นใจเชียงเหมี้ยงที่สั่งให้เชียงเหมี้ยงไปช่วยคนอื่นเอาสิ่งของไปส่งที่ต่างๆ โดยเจ้าเมืองสั่งให้เตรียมข้าวปลาอาหารไปให้พร้อม แต่เชียงเหมี้ยงกลับไปจับไก่มาถอนขนเฉยๆ แต่ไม่ได้ฆ่าแล้วห่อเป็นหมกไปเป็นกับข้าว พอถึงระหว่างทางชวนกันกินข้าว พอเชียงเหมี้ยงเปิดหมกไก่ออกมา ไก่ก็วิ่งหนี เชียงเหมี้ยงจึงเอาเหตุการณ์นี้มาเป็นข้ออ้างไม่เดินทางไปส่งของกับคนอื่น เพราะกลัวจะเป็นเคราะห์เป็นกลางไม่ดี จึงกลับไปนอนพักที่บ้าน ต่อมาเจ้าเมืองรู้จึงไม่พอใจมากที่เชียงเหมี้ยงขี้เกียจและขัดคำสั่งได้ทุกครั้ง จึงได้ชวนผู้คนทั้งเมืองมาตดใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วปิดไว้ให้แน่น แล้วสั่งให้เสนาเอาไปหลอกให้เชียงเหมี้ยงตม แล้วเสนาจึงเดินทางกลับบ้านเชียงเหมี้ยง แต่เนื่องจากเสนาคนนี้ไม่รู้จักบ้านเชียงเหมี้ยงจึงไปถามทางไปบ้านเชียงเหมี้ยง บังเอิญไปถามเชียงเหมี้ยงแต่ไม่รู้ว่าคุณที่ตัวเองถามคือเชียงเหมี้ยง เชียงเหมี้ยงจึงหลอกถามจึงรู้ความจริง เชียงเหมี้ยงจึงหลอกให้เสนาตมตต โดยหลอกว่าได้ทดลองตมตตในกระบอกไม้ไผ่หรือยัง ไม่ใช่ระเหยหมดแล้วหรือ เพราะถ้อมานานแล้ว เสนาหลงเชื่อจึงเปิดออกตมเหมี้ยงถึงกับจุกหน้าอกและอาเจียนออกมา จึงบอกเสนาว่าตัวเองคือเชียงเหมี้ยงและฝากไปบอกเจ้าเมืองว่าเสียดายยังไม่ได้ตมตตเลย คนอื่นตมตมก่อน พอเจ้าเมืองรู้ก็ไม่รู้จะหาวิธีอะไรมาแก้แค้นเชียงเหมี้ยงอีก ดังข้อความเหตุการณ์ตอนหลอกเสนาตมตตดังต่อไปนี้

พวกเราชวนกันมาตดใส่บั้งแล้วเอาไปให้มันตม เพราะมันเป็นคนชั่วคนโง่ จึงชวนกันหมกทั้งบ้านเมืองมาตดใส่บั้งไม้ไผ่ ใครตดแล้วก็ปิดไว้ๆ แล้วพระยาเจ้าเมือง จึงบอกให้เสนาเอาไปบ้านเชียงเหมี้ยงเพื่อให้เชียงเหมี้ยงตม แต่เสนาไม่รู้จักบ้านเชียงเหมี้ยงและอ้ายเชียงเหมี้ยง จึงไปถามทาง แต่บังเอิญไปถามกับตัวเชียงเหมี้ยงเองโดยที่ไม่รู้ว่านั้นคืออ้ายเชียงเหมี้ยงเอง อ้ายเชียงเหมี้ยงจึงหลอกถามเสนาว่า มีธุระอะไรจะทำอะไรกับเชียงเหมี้ยง เสนาจึงบอกว่า พระยาเจ้าเมืองสั่งให้เอาบั้งตมมาให้อ้ายเชียงเหมี้ยงตม อ้ายเชียงเหมี้ยงจึงบอกว่า จะให้อ้ายเชียงเหมี้ยงตม พวกท่านลองตมดูหรือยัง ไม่ใช่ว่าตดระเหยหมดแล้วหรือ พอเสนาตมตตในบั้งตมเหมี้ยงถึงกับจุกแน่นหน้าอก ถึงขั้นอาเจียนออกมา อ้ายเชียงเหมี้ยงจึงกล่าวว่า พวกท่านบอกว่าจะเอาตมมาให้อ้ายเชียงเหมี้ยงตม ข้านี้ละอ้ายเชียงเหมี้ยงนะ ข้ายังไม่ได้ตมเลย พวกท่านก็เอามาตมซะละ พวกท่านจงกลับไปบอกพระยาเจ้าเมืองเถิดว่าข้ายังไม่ได้ตมตตเลย เสนาโกรธอ้ายเชียงเหมี้ยงกลับไปกราบทูลพระยาเจ้าเมืองๆ ก็ไม่รู้จะหาวิธีแก้แค้นอย่างไร...(นางโสดา แก้วบัณฑิต: ผู้เล่า)

เรื่องปิกโก้แหง่หู เป็นเรื่องที่เล่าถึงสาวแก่คนหนึ่งแม่บอกให้แต่งงานแต่ไม่ยอมแต่งงาน เมื่อแม่บอกบ่อยเข้าจึงถามแม่ว่า การแต่งงานได้อย่างไร รู้สึกอย่างไร แม่จึงบอกให้ไปเอาปิกโก้มาแหง่หูหู จะได้รู้

ความดีและความรู้สึกของการแต่งงาน ลูกสาวจึงทำตามที่แม่บอกถึงกับร้องไห้ และบอกว่าถ้ารู้ว่าดีแบบนี้ จะยอมแต่งตั้งแต่วัยเด็ก ๆ เลย ดั่งข้อความตอนนี้นี้ว่า

มีลูกสาวคนหนึ่ง แม่บอกให้แต่งงานก็ไม่อยากแต่ง จึงถามแม่ว่า แม่ ถ้าแต่งงานแล้วเป็นอย่างไร ผู้เป็นแม่จึงตอบว่า ถ้ามีงอยากรู้ว่าแต่งงานเป็นอย่างไร ถ้าอยากรู้ถึงความดีของการแต่งงานแล้วล่ะก็ ให้เอาปึกไก่อมาแหยหู่ดู หากว่าแหยหู่แล้วก็จะรู้เอง ลูกสาวจึงไปเอาสิ่งของที่จะมาแหย หู่แหยหู่แล้วก็พูดขึ้นว่า โอ... เป็นอย่างนี้เองนะแม่การแต่งงานนะ ถ้ารู้ว่าเป็นแบบนี้ หนูจะแต่งงานตั้งแต่วัยเด็กเลยนี่จนแก่แล้วค่อยมาว่าการแต่งงานเป็นอย่างนี้...(นางลีน่า แก้วมะณี: ผู้เล่า)

เรื่องไฟจ้ำเมหลัก (ผัวโง่ เมียฉลาด) เป็นเรื่องที่เล่าถึงผัวเมียครอบครัวหนึ่ง ในช่วงสงครามผู้ชายที่ไม่ได้เป็นทหารจะต้องเป็นฝ่ายล่าเลี้ยงสิ่งของไปทำศึกที่สนามรบทุกวันๆ ผู้คนมาชวนก็ไม่ยอมไป ปฏิเสธทุกครั้งและอ้างว่า ถ้าไปแล้วจะไม่ได้มีอะไรกับเมียทุกครั้ง จนเพื่อนบ้านโกรธและบอกว่า พรุ่งนี้ต้องให้ไปให้ได้เพราะเหลือคนเดียวที่ไม่เคยไป ตกเย็นเมียจึงมาบอกว่า คราวนี้ต้องไปให้ได้ เพราะอยู่บ้านเมืองจะต้องทำตามกฎกติกา ชัดขึ้นไม่ได้ ส่วนเรื่องนั้นเมียจะแอบตัดให้ พอตื่นเช้ามาเมียไปตลาดแล้วไปซื้ออวัยวะเพศควายตัวเมียมา แล้วแอบเอาให้ผัวพร้อมทั้งบอกว่าแอบตัดอวัยวะตัวเองให้แล้วจะได้เอาไปใช้ในตอนที่ไปล่าเลี้ยง ผัวดีใจเพราะคิดว่าเป็นอวัยวะเพศเมียจึงยอม แต่เนื่องจากการเดินทางใช้เวลาหลายวัน อวัยวะเพศควายจึงเน่าและมีกลิ่นเหม็น พอไปถึงท่าน้ำ เขาจึงเอาไปล้างแล้วเอามาตากแดดบนฝั่ ส่วนตัวเองก็แก้ผ้าเปลือยกายอาบน้ำต่อ เทวดาจึงแปลงกายเป็นสุนัขมาคาบเอาอวัยวะเพศควายนั่นวิ่งเข้าไปสนามรบจนถึงกองทัพศัตรู เพราะความเสียดายเขาจึงรีบขึ้นจากน้ำรีบวิ่งเปลือยกายตามสุนัขตัวนั้นไปโดยไม่ใส่เสื้อผ้าแม้แต่ชิ้นเดียว พอไปถึงกองทัพศัตรูๆ เห็นก็คิดว่าเป็นคนวิเศษที่ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ข่าไม่ตาย จึงตกใจกลัวพากันหนีแตกกระจายไปหมดทั้งกองทัพ ทั้งไว้แต่ทรัพย์สินสมบัติและสิ่งของเครื่องใช้ในกองทัพเป็นจำนวนมาก ผู้คนจึงชื่นชมเขาว่าชนะศึกได้ด้วยตัวเขาเพียงคนเดียว ดั่งข้อความเหตุการณ์ตอนนี้นี้ว่า

พอตกเย็นมา เมียมันมาพูดด้วยและบอกว่า “ครั้งนี้ ถึงจะเป็นอย่างไร พี่ก็ต้องไป เพราะเราอยู่บ้านเมืองนี้ จะชัดขึ้นไม่ได้ ส่วนเรื่องนั้น ฉันจะแอบตัดเดือนให้ จะตัดเดือนให้เฉพาะผัวเพียงคนเดียวนะ” พอตื่นเช้ามา เมียก็ไปตลาด ไปได้ที่ควายมาแล้วเอามามอบให้ผัว และพูดว่า “อ้าวนี้ ฉันตัดเดือนให้พี่แล้วนะ ให้พี่เอาไปใช้ตอนไปล่าเลี้ยงกับบ้านเมืองเขา เราอยู่กับบ้านเมืองเขา เขาบอกให้ไป ไม่ไปไม่ได้ ฉันตัดเดือนให้ควายให้แล้ว” เขาจึงยอมไป

พอไปครั้งนี้ ไปหลายวัน ที่ควายจึงมีกลิ่นเหม็น พอไปใกล้จะถึงภูเขาคือเป็นสนามรบแล้วไปถึงที่แห่งหนึ่งที่เป็นที่สำหรับลงอาบน้ำ จึงได้เอาที่ควายที่เหม็นนั้นไปตากแดดไว้ แล้วลงไปอาบน้ำโดยแก้เสื้อผ้าทั้งหมดไม่เหลือชิ้นเดียว โชว์อวัยวะเพศโทองกลงไปอาบน้ำ เทวดาจึงแปลงกายเป็นหมามาคาบเอาที่ควายนั่นวิ่งเข้าไปกลางสนามรบ เขาจึงเสียดายที่ จึงวิ่งไล่ตามหมาโดยที่ไม่ได้ใส่เสื้อผ้า พอวิ่งผ่านสนามรบเข้าไปในกองทัพของศัตรู แล้วศัตรูเห็นก็ร้องขึ้นว่า ไอ้คนนี้นั้นเป็นคนตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

ฆ่าไม่ตาย จึงกลัวแล้วหนีแตกกระจายไป ค่ายทัพหนีแตกกระเจิงไปหมดไม่เหลือใครอยู่เลยแม้แต่คนเดียว ทั้งทรัพย์สินสิ่งของเครื่องใช้ในศึกไว้เป็นจำนวนมาก ผู้คนจึงกล่าวว่าพวกเราได้ทรัพย์สินสิ่งของตั้งแต่มายังไม่ได้ต่อสู้เลยทั้งๆ ที่ทหารก็น้อยกว่าแต่ชิงเอาทรัพย์สินเครื่องใช้ในศึกสงครามได้มากมาย มันดีได้ด้วยตัวมันเพียงคนเดียว”...(ทำวปinya อายุ: ผู้เล่า)

จากตัวอย่างที่นำมาจะเห็นว่าวรรณกรรมที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิงนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักของคนที่มีอยู่ทั่วไปในแถบลุ่มน้ำโขงคือเชียงใหม่หรือศรีนครินชัย เป็นวรรณกรรมที่สร้างสรรค์จากจินตนาการขึ้นมาเพื่อระบายความกดดันจากสังคมวัฒนธรรมในด้านชนชั้น โดยการใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาแบบฉลาดแกมโกงที่สามารถต่อสู้ต่อรองกับเจ้าเมืองหรือชนชั้นปกครองได้ ซึ่งในโลกความเป็นจริงไม่สามารถที่จะเป็นจริงได้ แต่เมื่อสร้างนิทานที่ตรงกันข้ามก็ทำให้เกิดความตกชบขันสร้างความบันเทิงใจเพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีจริงหรือตรงกันข้ามกับความเป็นจริง และการใช้สติปัญญาแบบฉลาดแกมโกง ทำให้เป็นที่ถูกใจของผู้คนหรือเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาที่ต้องการหนีข้อจำกัดหรือความกดดันทางสังคม นอกจากนั้นการล้อเลียนเกี่ยวกับเรื่องเพศก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สร้างความชบขันได้เพราะเรื่องดังกล่าวอาจต้องการหลีกเลี่ยงจากความกดดันทางระเบียบประเพณีข้อห้ามของสังคม ดังที่ จารุวรรณธรรมวัตร (2537, หน้า 12) กล่าวว่า วรรณกรรมนิทานมักจะเผยให้เห็นถึงความคับข้องใจและความพยายามของมนุษย์ที่จะหลีกเลี่ยงจากความกดดันทางสังคมและวัฒนธรรม นิทานจึงมักแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาของชาวบ้านที่ต้องการหนีข้อจำกัดจึงล้อเลียนให้ชบขัน ทำให้นิทานมักมีบทบาทหน้าที่นี้ซึ่งปรากฏเห็นได้ในทุกสังคม

2. บทบาทหน้าที่ด้านให้การศึกษาและสั่งสอน บทบาทหน้าที่ด้านการให้ความบันเทิงนั้นนิทานตำนานและเรื่องเล่าของไทยลือบ้านนาอย่างได้ ส่วนมากจะพบในตำนานและเรื่องเล่า โดยเฉพาะเรื่องเล่าจะพบมากที่สุด โดยส่วนมากจะเล่าเพื่อให้ผู้ฟังรู้เรื่องราวเกี่ยวกับคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยลือ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำบุญตามฮีตคองของชุมชน เรื่องการทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา เรื่องการทำบุญเดือน 10 เดือน 11 เดือน 12 เดือนเจียง บางเรื่องมีหลายสำนวน โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญเดือน 11 เดือน 12 มี 2 สำนวน มีทั้งสำนวนที่พระสงฆ์เล่าและสำนวนที่ฆราวาสเล่า นอกจากนั้นยังมีตำนานที่เกี่ยวกับประวัติบ้าน ประวัติการอพยพย้ายถิ่น และประวัติที่มาของชื่อหมู่บ้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนตนเอง

เรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำบุญในฮีตต่างๆ นั้น เป็นการเล่าเพื่อถ่ายทอดให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและพิธีการทำบุญตามคติความเชื่อของชุมชนแก่ผู้ฟังในชุมชนให้รับรู้ถึงที่มาของการทำบุญต่างๆ วัตถุประสงค์และอันสืบผลบุญที่จะได้รับจากการทำบุญในวาระโอกาสนั้นๆ ตลอดถึงนำเสนอให้เห็นขั้นตอนวิธีการ และเครื่องไทยทานที่จะจัดเตรียมไปถวายทานเพื่อทำบุญในฮีตต่างๆ ด้วย ดังเช่น เรื่องการทำบุญในวันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะมารอรับส่วน

บุญที่ลูกหลานจะทำบุญส่งไปให้ โดยขั้นตอนวิธีการทำบุญนั้นลูกหลานจะต้องเตรียมเครื่องไทยทานอาหาร คาวหวาน ผลไม้เครื่องดื่มที่ดีที่สุด พร้อมทั้งเขียนชื่อผู้ที่จะทำบุญอุทิศให้ใส่ไปด้วยเพื่อให้พระสงฆ์ได้เอ่ยชื่อ และในการทำบุญจะต้องกรวดน้ำด้วยทุกครั้ง ดังข้อความดังต่อไปนี้

ในวันที่จะเข้าพรรษาหรือออกพรรษา เป็นวันที่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะมารอกินเครื่อง ไทยทานที่ลูกหลานจะทำบุญทำทานไปให้ ในการทานนั้นจะเขียนชื่อพ่อแม่ใส่กระดาษให้พระสงฆ์กล่าวถึง ทำอาหารเล็กน้อยใส่ภาชนะถวายทานเพื่ออุทิศไปให้ ทำให้เรารู้สึกสบายใจว่าเครื่องไทยทานไปถึงพ่อแม่แล้ว ซึ่งการจะได้กินหรือไม่ได้กินนั้นเราก็ไม่รู้ ความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย

ปีหนึ่งมี 3 ครั้ง ก็คือบุญเดือน 5 บุญเข้าพรรษา และบุญออกพรรษา เมื่อถึงวันแล้ว แต่ละ ครอบครัวจะแต่งภาชนะใส่อาหารมีทั้งผลไม้ อาหารหวานคาวรวมทั้งเครื่องดื่มที่เราคิดว่าสิ่งใดจะอร่อย ก็เอามาใส่ในภาชนะใส่อาหาร ภายในวัดในตอนเช้าของวันนั้นจะเต็มไปด้วยภาชนะใส่อาหารของกีน การทำบุญตักบาตรในแต่ละครั้งจะต้องกรวดน้ำด้วย

วันทำบุญเดือน 11 จะทำบุญ 4 วัน ฟังเทศน์ฟังธรรมทุกวันโดยจะนอนอยู่ที่วัดเลย ผู้ชายจะ นอนเฝ้าปราสาท ตอนเย็น บ้านใดที่จะทำทาน จะเอาของกินมาส่งที่วัดจนเต็มวัดแล้วร่วมกันกินข้าวอยู่ที่ วัดเลย ผู้หญิงภายหลังจากฟังธรรมแล้วจะกลับบ้าน...(พระจันทา จันทะวังโส, 2560)

เรื่องการทำบุญเดือน 12 เป็นการทำบุญที่คล้ายกับทำบุญข้าวสาก ของลาว หรือสลากภัตของไทย แต่มีความแตกต่างตรงที่การทำบุญนี้จะผู้ทำบุญจะจับสลากเสี่ยงว่าจะได้สัตว์อะไร แล้วจะมาทำหุ่นรูปสัตว์ ชนิดนั้น โดยเอาไม้ไผ่มาทำเป็นโครงสัตว์ชนิดนั้นแล้วเอาฟางและฝ้ายมาประดับเป็นรูปร่างของสัตว์นั้น และทำเครื่องไทยทานอาหารคาวไปถวายพร้อมกับหุ่นสัตว์นั้น และเอาไปให้พระสงฆ์สามเณรในวัด จับสลากได้ชื่อสัตว์ชนิดใดก็เอาไปถวายพระสงฆ์หรือสามเณรรูปนั้น ซึ่งเป็นการทำบุญให้สัตว์ชนิดนั้นๆ ที่ อาจมีเวรมีกรรมต่อกันให้ตัดกรรมตัดเวรในชาตินี้ และเพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษด้วย ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าหาผู้ที่ ถวายหุ่นสัตว์แล้ว เมื่อตายไปสัตว์ชนิดนั้นๆ จะพาไปขึ้นสวรรค์ ไม่ให้ไปตกนรก ดังข้อความเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำบุญเดือน 12 ลำานวนที่ 1 ซึ่งเล่าโดยสาธุจันทา จันทะวังโส (เจ้าอาวาสวัดบ้านนาช่างใต้) ต่อไปนี้

บุญเดือน 12 แม่นทานสลาก ก็คือการจับสลากเอาตัวสัตว์ว่าเราจะจับได้สัตว์ชนิดใด เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย และสัตว์ประเภทอื่นๆ เมื่อจับได้แล้วจะทานสัตว์ตัวใดก็จะทำสัตว์ตัวนั้นโดยการเอาไม้ไผ่มา ลานทำเป็นตัวสัตว์พร้อมทั้งเอาฝ้ายมาประดับประดาเป็นสัตว์ดังกล่าว ถ้าไม่สามารถเอาไม้ไผ่มาสานได้ จะ เอาฟางมามัดเป็นตัวสัตว์นั้นแทนก็ได้ สมมติว่าเราทานตัวสัตว์คือนกยูง เวลาที่เราตายไปก็จะมีนกยูงไปรับ เอาเราเพื่อไม่ให้ไปตกนรกและพาเราขึ้นสวรรค์

การทานสลากเป็นการทานไว้เพื่อภายภาคหน้าแล้วจึงกลับไปหาผู้ที่ได้เสียชีวิตก่อนแล้ว... นอกจากนี้จะเป็นการทำเพื่อช่วยเหลือเวลาจะตกนรกแล้ว การทานตัวสัตว์ยังเป็นการทำเพื่อกรวดน้ำอุทิศ ไปหา เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลที่ได้ทำเวรทำกรรมต่อกันในชาตินี้ให้หมดไป ไม่ให้กลับมาตอ

สนองต่อกัน นอกจากทานหาลสัตว์แล้ว ยังสามารถทานให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือว่ายังมีชีวิตอยู่ เราก็สามารถทานให้ได้ ในบางครั้งผู้ที่ล่วงลับไปแล้วได้มาเข้าฝันก็จะทำบุญทานไปให้...(พระจันทา จันทะวังโส, 2560)

ส่วนตำนานถือได้ว่ามีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาอย่างชัดเจน เพราะเป็นการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชุมชนตนเองให้คงอยู่ให้ลูกหลานเกิดความภาคภูมิใจ รู้ที่มาของชื่อบ้านนามเมืองของตนเอง เช่นเรื่องประวัติชื่อบ้านนายาง และรูปร่างหน้าตาบรรพบุรุษของชุมชนตนเองที่มีการอพยพย้ายถิ่นมาจากที่อื่นก่อนที่จะมาอยู่ที่หมู่บ้านในปัจจุบัน ดังเช่น เรื่องประวัติการโยกย้ายถิ่นเผ่าลื้อบ้านนายาง เป็นการกล่าวถึงชนเผ่าลื้อนายาง เพราะเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองและภัยแล้ง ภัยธรรมชาติทำให้เกิดความอดอยากขาดอาหารการกินและจึงได้อพยพย้ายถิ่นมาจากสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีนเมื่อประมาณ 800 ปีมาแล้ว และได้กล่าวถึงเหตุการณ์สงครามต่างๆ เป็นเหตุให้เผ่าลื้อต้องแตกกระจัดกระจายไปอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ตามภาคเหนือของลาว และได้ย้ายไปอยู่ตามเมืองต่างๆ ของไทยด้วย ส่วนที่อาศัยอยู่แถวเมืองเวียงจันทน์ก็ถูกพม่ารุกรานจึงต้องอพยพต่อไปอีกแถวเมืองอุตรดิตถ์ ในยุคแผ่นดินเวียงจันทน์แล้วเจ้าอนุวงศ์ จัดสรรให้พื้นที่อยู่อาศัยทำกิน และได้แบ่งแยกออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่และส่งให้ไปอยู่ตามพื้นที่ที่จัดให้ 4 เมือง ส่วนกลุ่มใหญ่ที่มาจากบ้านนายางได้ได้อพยพถูกส่งไปอยู่ล่องน้ำบาก เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง และมีการแบ่งแยกย่อยลงไปอีก 3 กลุ่มใหญ่และแต่ละกลุ่มได้แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยอีกโดยนายางได้อยู่ในกลุ่มที่ 3 ที่ไปอยู่แถวริมแม่น้ำลา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มย่อยที่ 1 ตั้งหมู่บ้านอยู่ริมน้ำลา มีชื่อบ้านว่า นายางเหนือ กลุ่มย่อยที่ 2 ตั้งหมู่บ้านอยู่ริมน้ำลาตอนล่าง เรียกว่า นายางใต้

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า ชุมชนไทลื้อได้ใช้เรื่องเล่าและตำนานบ้านหมู่บ้านในการอบรมสั่งสอนผู้คนในชุมชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนโดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพุทธศาสนาอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน ให้ผู้คนได้รู้ที่มาที่ไปของบุญประเพณีในแต่ละฮีตคองของชุมชน ให้ยึดมั่นอยู่ในการทำมาหากิน มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและนรก สวรรค์ มีความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษพ่อแม่ผู้มีพระคุณแม้ในตอนที่ยังมีชีวิตหรือตายจากโลกนี้ไปแล้ว ผ่านประเพณีการทำบุญในวาระโอกาสต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้ยังได้ให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาหรือประวัติหมู่บ้าน รู้จักรากเหง้าบรรพบุรุษของตน ทำให้เกิดความรักความภาคภูมิใจของหมู่บ้านตนเอง และเป็นการสืบทอดประวัติชุมชนให้คงอยู่คู่กับชุมชนและลูกหลานตลอดไปผ่านเรื่องเล่าที่เป็นความทรงจำที่ถ่ายทอดเล่าสู่กันฟังมาจากรุ่นสู่รุ่น

3. บทบาทหน้าที่ด้านรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคมถือว่ากฎกติกาหรือขนบธรรมเนียมของสังคมที่รับรู้ร่วมกัน ควบคุมพฤติกรรมอันเป็นบรรทัดฐานของสังคมหรือชุมชน ทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติตามกัน จัดว่าเป็นการจัดระเบียบของสังคม เพื่อความสงบสุขของสังคมนั้นๆ หากใครไม่ปฏิบัติตามก็อาจจะมีผลผิด และจะได้รับบทลงโทษจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นการตีดินนินทาว่ากล่าวตักเตือน หรือหากผิดร้ายแรงอาจถึงขั้นต้องปรับไหม หรือแต่งเครื่องเช่นไหว้บูชาเพื่อขอขมาต่อวิญญูณ

บรรพบุรุษหรือผี เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนเคารพนับถือ จากการศึกษา นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของ ไทลื้อบ้านนาช่างใต้ ส่วนมากจะพบในเรื่องเล่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำบุญ หรือเกี่ยวกับวิถีชีวิต โดยเฉพาะเรื่องเล่าที่ชัดเจนที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมอันเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ช่วยรักษา พฤติกรรมของหนุ่มสาวให้ประพฤติถูกต้องตามจารีตแบบแผนของชุมชนเกี่ยวกับการเลือกคู่เพื่อสร้าง ครอบครัว ซึ่งเรื่องเล่าเรื่องว่าสาวไทลื้อก่อนแต่งงานจะกล่าวถึงว่าสาวถ้าชอบพอกันหลังจากไปจีบกัน ที่ลานในหมู่บ้าน (ช่วง) ในตอนเย็น วันต่อมาก็ค่อยไปจีบกันที่ใต้ถุนบ้านของฝ่ายสาว ถ้าหากว่าพูดคุยกัน แล้วรักชอบพอกันจริงๆ หญิงสาวก็จะไปบอกพ่อแม่ว่าชอบพอกับผู้ชายคนนี้ หลังจากนั้นก็ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ มาสู่ขอ เมื่อได้ฤกษ์ยามดีก็จัดพิธีแต่งงานและได้บอกถึงวิธีการที่ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะมีความ เสมอภาคกัน เมื่อฆ่าสัตว์เพื่อต้อนรับแขกจะต้องแบ่งครึ่งกัน เพราะจะมีการต้อนรับแขกทั้ง 2 บ้าน โดยใน ตอนเช้าแห่ขี้ใหม่ไปบ้านเจ้าสาวและทำพิธีสู่ขวัญ ส่วนตอนเย็นก็มีพิธีแห่สะใภ้ไปบ้านเจ้าบ่าวและ ทั้งที่บ้านเจ้าสาวและทำพิธีสู่ขวัญเช่นกัน ดังข้อความว่า

จารีตครรลอง (ฮีดคอง) ก่อนแต่งงาน เวลาที่ชายหนุ่มหญิงสาวโตขึ้นมาแล้วรักชอบพอกัน แต่ก่อนเขาจะลงช่วงเอาหลาลงเข็นฝ้าย บั่นฝ้ายแล้วชายหนุ่มก็จะมาจีบสาว ถามไถ่พูดคุยถามถึงบ้านเรือน ถ้าหากว่ารักชอบพอ ในตอนกลางคืนวันต่อมา ชายหนุ่มก็จะมาเล่นพูดคุยด้วยที่ใต้ถุนบ้าน ... หากว่าหญิง สาวรักหรือพอใจก็จะลงจากบ้านมานั่งคุยด้วย หญิงสาวจะแอบลงมากุญโดยไม่ให้พ่อแม่รู้ก่อน ถ้าหากว่า พูดคุยกันแล้วรักชอบพอกันจริงๆ หญิงสาวก็จะไปบอกพ่อแม่ว่า “พ่อแม่ ลูกรักหนุ่มคนนั้น ผู้ชายคนนี้” จากนั้นก็จะเอาลูกเอาตาญาติผู้ใหญ่มาพูดสู่ขอกัน โดยที่ฝ่ายหญิงจะเป็นคนพูดตัดสินข้อตกลงทั้งหมด เพราะการจัดพิธีและอาหารการกินทั้งหมดฝ่ายหญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด หลังจากได้วันได้ฤกษ์ยาม แล้วจึงจะจัดพิธีแต่งงาน

จารีตเผ่าลื้อเวลาฆ่าควายสำหรับงานแต่งงาน ทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะแบ่งครึ่งเท่าๆ กัน เผ่า ลื้อจะมีพิธีเสมอภาคกัน ไม่ให้ผู้ชายหรือผู้หญิงหนักฝ่ายเดียว หญิงหรือชายก็คนเหมือนกัน อาหารก็แบ่ง ครึ่งกัน ตอนเช้าจะกินอยู่บ้านฝ่ายหญิง แห่ขี้ใหม่มากินมาสู่ขวัญที่บ้านฝ่ายหญิง ตอนเย็นจะแห่สะใภ้ไป บ้านฝ่ายชาย ไปผูกแขนสู่ขวัญที่บ้านฝ่ายชาย...(นางเซียงคำ: ผู้เล่า)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า การใช้เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้เพื่อผู้คนในชุมชนจะได้ ประพฤติปฏิบัติตามเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือในการบันทึกขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชนได้เป็นอย่างดี และผู้คนในชุมชนก็รับรู้และเข้าใจ ยอมรับและนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง ตามฮีดคองที่เป็นแบบแผนของชุมชน เป็นที่รับรู้ร่วมกัน เพราะขนบธรรมเนียมบางอย่างในชุมชนของ ตนเองอาจแตกต่างจากชุมชนอื่น แต่เพราะมีเรื่องเล่าทำให้ทุกคนเข้าใจ ยอมรับและปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ เพราะถือเป็นกติการ่วมกันของชุมชน ทำให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ภายใต้แบบแผนพฤติกรรมอัน เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

4. บทบาทหน้าที่ด้านอธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรมจะอธิบายความเป็นมาหรือที่มาของสถานที่ต่างๆ และอธิบายสาเหตุหรือเหตุผลของเรื่องตามคติความเชื่อของชุมชน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นตำนานหรือเรื่องเล่าก็มักจะมีบทบาทที่คล้ายคลึงกันทั้งในด้านการให้การศึกษาและการอธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นตำนานที่มาของชื่อบ้านนามเมืองหรือที่มาของการบุญตามฮีตคองที่อธิบายเหตุผลตามคติความเชื่อของชุมชนไว้ด้วย หรือแม้กระทั่งคติความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วยที่อาจเกิดจากภูตผีวิญญาน หรือสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นผู้บันดาลให้เกิด ในที่นี้จะนำเสนอตำนานและเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ด้านนี้ได้ชัดเจนที่สุดทั้งด้านอธิบายที่มาและการอธิบายเหตุผลในการทำพิธีกรรม

ด้านการอธิบายที่มาของชื่อบ้านนามเมือง ได้แก่ เรื่องประวัติชื่อบ้านนายาง เป็นการอธิบายให้เห็นถึงที่มาของชื่อบ้านนามเมืองของตน คือชื่อ “บ้านนายาง” ที่มาจากการที่มีฝูงนกยางขาวมาหากินอยู่ที่หนองน้ำในทุ่งนาท้ายหมู่บ้านซึ่งเรียกว่า “หนองยางขาว” แต่เวลาผ่านไปหนองน้ำนั้นตื้นเขินกลายเป็นทุ่งนา และผู้คนก็เรียกชื่อเพี้ยนว่า “นายาง” จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน ดังข้อความต่อไปนี้

เรื่องราวของบ้านนายาง นานมาแล้ว ได้มีผู้เฒ่าผู้แก่ภายในหมู่บ้านได้เล่าให้ฟังว่า ได้มีหนองน้ำแห่งหนึ่งตั้งอยู่บริเวณทุ่งนา ซึ่งได้มีนกจำนวนมากมาอาศัยอยู่ ซึ่งนกส่วนใหญ่ นั้นคือนกยางขาว จึงทำให้ผู้คนเรียกหนองน้ำดังกล่าวนี้ว่า “หนองยางขาว” แต่เพราะเวลาผ่านไปหลายรุ่นของผู้คนจึงทำให้ชื่อเรียกของหมู่บ้านนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปและเพี้ยนมาเป็น “นายาง” คำว่า “นา” ได้มาจากทุ่งนา ส่วน “ยาง” มาจากนกยาง นั้นเอง ดังนั้น จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกหมู่บ้านดังกล่าวนี้ว่า “บ้านนายาง”...(นางเสียงคำ: ผู้เล่า)

ด้านการอธิบายเหตุผลในการทำพิธีกรรม ได้แก่ เรื่องผีसाงทำให้เจ็บป่วย เป็นการอธิบายสาเหตุหรือเหตุผลเกี่ยวกับการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้คนในชุมชนที่เชื่อว่าอาจเกิดจากการกระทำของผีที่คนนั้นอาจไปล่วงเกินผีหรือวิญญานที่อยู่ตามสถานที่ต่างๆ เช่น ต้นไม้ใหญ่ในวัดหรือใกล้วัด ถ้าหมอดูทักว่ามีผีตรงไหน หรือผีตรงไหนทำให้เจ็บป่วยก็ต้องเอาเครื่องไปเซ่นไหว้ขอขมา หรือผีตามป่าช้าตามมาเรียกเอาขวัญไปอยู่ด้วย หรือขวัญหลงเพลินอยู่ที่ใด กลับมาบ้านเรือนไม่ได้ จึงเป็นสาเหตุทำให้เจ็บป่วยก็ต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้าร่างกลับมาอยู่บ้านเรือนของตนจะได้หายจากอาการเจ็บป่วย ดังข้อความว่า

หมอดูทำนายทายทักว่าที่ตรงนั้นมีผี พวกเราก็มานั่ง ทายว่าที่ตรงนี้ไม่มีพวกเรากลัวว่าไม่มี คนเจ็บคนเป็นมาเข้ามาใกล้ พวกเราก็มกลับไปทำพิธี หรือว่าอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ใกล้วัดพวกเราก็มกลับไปทำพิธี เรื่องเกี่ยวกับหอนผี หมอดูมาตรวจว่าได้ที่ใด พวกเราก็มไปเลี้ยง บางครั้งพวกเราไปเลี้ยงมันก็ดี ก็ถูกจริงๆ บางครั้งก็ไม่ถูก แต่พออยู่ๆ ไปก็หายเองละ ลิงที่ว่าผีนั้น ว่าจะเป็นผีอะไรนั้นก็ไม่สามารถรู้ได้ ผีป่าช้าหรือผีมาเอาขวัญเราไปอยู่ด้วย พวกเราก็มไปร้องไปเรียกเอามาทำขวัญสู่ขวัญตามฮีตตามคองพวกเราวนั้มันไปหลงทางไปซ่อนลี้หนีหายไปอยู่ที่ใด พวกเราก็มไปเรียกเอาขวัญนั้นมา เก็บเบงเอาขวัญมาสู่เหย้าสู่หอเรือนเรานี้... (ท้าวคำหมั้น: ผู้เล่า)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าตำนานและเรื่องเล่ามีบทบาทสำคัญในการอธิบายถึงที่มาของสิ่งต่างๆ ของชุมชนทั้งที่มาของชื่อบ้านนามเมืองหรือที่มาของคติความเชื่อพิธีกรรมของชุมชน เป็นการสร้างการรับรู้ร่วมกัน อธิบายเหตุและผลให้ผู้คนได้รับรู้และพิจารณาคติความเชื่อและความเหมาะสม สมเหตุสมผลประกอบการ ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนซึ่งในสมัยปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องอธิบายให้คนรุ่นใหม่เข้าใจ เพราะบางอย่างคนรุ่นใหม่อาจมองว่าเป็นสิ่งไร้สาระ งามาย แต่หากได้มีวรรณกรรมคอยช่วยอธิบายเหตุผล ก็จะช่วยให้บรรพบุรุษของสังคมดำเนินไปอย่างถูกต้องและเป็นการย้ำเตือนให้ผู้คนได้ปฏิบัติตามสิ่งที่ บรรพบุรุษได้ปฏิบัติและสืบทอดกันมาจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีจุดประสงค์เพื่อ สร้างความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีการนั้นๆ ด้วยดังที่ ธวัช ปุณโณทก (2562, หน้า 240) กล่าวว่า พิธีกรรมที่ทำ เพื่อความเป็นสิริมงคลมักจะมีนิทานอธิบายพิธีกรรมด้วยโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาช่างใต้ นั้น มีบทบาทที่หลากหลายครบทั้ง 4 บทบาทหน้าที่ตามหลักทฤษฎีที่เป็นสากลที่นักวิชาการแบ่งจำแนกไว้ แสดงให้เห็นว่า นิทานตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาช่างใต้มีความเป็นสากล โดยตำนานและเรื่อง เล่านั้นมีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย บางเรื่องมีทั้งบทบาทหน้าที่ให้การศึกษาและบทบาทหน้าที่อธิบาย ที่มาหรือเหตุผล ทำให้ผู้คนภายในชุมชนรับรู้และเข้าใจถึงที่มาที่ไปของคติความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณี ของตน เกิดความภาคภูมิใจ ร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน ประพฤติปฏิบัติตามฮีตคองของชุมชนไม่ให้สูญหายไป ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม หรือถ้าหากไม่สามารถต้านกระแสของการเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้ ก็อาจมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย แต่ยังคงอนุรักษ์สืบสานไว้บางส่วนให้เห็นรากเหง้าวัฒนธรรมของ ตนเอง ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบันที่มีงานบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชน จะมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ร่วมงาน บุญกันเป็นจำนวนมากดังที่คณะผู้วิจัยได้เห็นและได้สัมภาษณ์มา นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อคนภายนอกใน การรับรู้และทำความเข้าใจวิถีชีวิต ค่านิยม คติความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านนาช่างใต้ได้เป็นอย่างดี

5. อภิปรายผลการวิจัย

วรรณกรรมมุขปาฐะประเภทนิทานตำนานและเรื่องเล่าของท้องถิ่นในฐานะเป็นข้อมูลคติชนวิทยานั้น เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทุกยุคทุกสมัย แม้กระทั่งในโลกปัจจุบันนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าก็ไม่เคยเลือนหายไปจากสังคมมนุษย์ แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะมีความเจริญทั้งทางด้านเทคโนโลยีและผู้คนมีการศึกษามากขึ้น ทำให้สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญน้อยลงก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมมุขปาฐะประเภทนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าล้วนเป็นสิ่งที่มีบทบาทหน้าที่ในสังคมมนุษย์และยังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในด้านบทบาทหน้าที่ของนิทานตำนานและเรื่องเล่าไทลื้อที่มีต่อชุมชนบ้านนาช่างใต้ เมื่อนำบทกวีของหลวงพระบางนั้น การที่ผู้วิจัยจะได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของนักวิชาการทั้ง 3 คน ทั้งของธวัช ปุณโณทก

(2562) ที่แบ่งบทบาทหน้าที่ของนิทานไว้ 4 ด้าน จารุวรรณ ธรรมวัตร (2537) แบ่งบทบาทหน้าที่ของนิทานไว้ 5 ด้าน และแนวคิด Four Functions of Folklore ของบาสคอม (Bascom, 1965) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 4 ประการ เมื่อผู้วิจัยได้นำแนวคิดเหล่านี้มีประยุกต์ใช้ ทำสามารถที่จะวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อ บ้านนาช่างใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง ได้ 4 ด้านเช่นเดียวกัน ได้แก่ 1) บทบาทหน้าที่ด้านให้ความบันเทิงและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจ 2) บทบาทหน้าที่ด้านให้การศึกษาและสั่งสอน 3) บทบาทหน้าที่ด้านรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และ 4) บทบาทหน้าที่ด้านอธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม จะเห็นได้ว่าถึงแม้ข้อมูลที่เก็บมาได้มีเพียง 30 เรื่อง แต่ก็แสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าครบทั้ง 4 ด้านตามที่นักวิชาการได้จัดแบ่งไว้ แสดงให้เห็นว่า นิทานตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาช่างใต้มีความเป็นสากล เพราะมีความเหมือนกันสอดคล้องกันกับการศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น การศึกษาของสุกัญญาโสภี ใจกล้า (2563, หน้า 115-127) ที่ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่นิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่างของไทย จากนิทานจำนวน 184 เรื่อง พบว่านิทานพื้นบ้านมีบทบาทหน้าที่ 4 ด้าน ได้แก่ บทบาทหน้าที่ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล ซึ่งพบมากที่สุด บทบาทหน้าที่ให้การศึกษาในสังคม พบมากเป็นอันดับ 2 บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและเหตุผล พบมากเป็นอันดับ 3 และบทบาทหน้าที่รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม พบน้อยที่สุด

นอกจากนี้ ยังพบว่าตำนานและเรื่องเล่าของไทลื้อบ้านนาช่างใต้มีบางเรื่องมีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย มีทั้งบทบาทหน้าที่ให้การศึกษาและบทบาทหน้าที่อธิบายที่มาหรือเหตุผล ทำให้ผู้คนภายในชุมชนได้รับรู้และเข้าใจถึงที่มาที่ไปของคติความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของตน เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน ประพฤติปฏิบัติตาม ฮีตคองของชุมชนไม่ให้สูญหายไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพราะคนรุ่นใหม่อาจไม่เข้าใจทำไมต้องมีนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าเหล่านี้ บทบาทหน้าที่ของนิทานนี้จะเป็นคำตอบได้เป็นอย่างดี เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้และทำความเข้าใจวิถีชีวิต ค่านิยม คติความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านนาช่างใต้ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับที่ ธวัช ปุณโณทก (2562, หน้า 239) กล่าวว่าวรรณกรรมพื้นบ้านมีสารประโยชน์ต่อสังคมมาก การศึกษาสาระและหน้าที่ของวรรณกรรมพื้นบ้านจะตอบคำถามเรื่องทำไมต้องมีวรรณกรรมพื้นบ้านได้ชัดเจน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาข้อมูลวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของกลุ่มชนไทลื้อกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่ระบุถึงในประวัติศาสตร์บ้านนาช่างใต้ที่อพยพมาจากจีนด้วยกัน

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่ามีบทบาทหน้าที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้างในฐานะที่มีต้นเค้ารากเหง้าทางชาติพันธุ์เดียวกัน

7. องค์กรความรู้ที่ได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบวก แขวงหลวงพระบางที่มีบทบาทหน้าที่ 4 ด้านนี้ บางเรื่องมีบทบาทหน้าที่มากกว่า 1 ด้าน กล่าวคือนอกจากจะมีบทบาทหน้าที่ด้านให้การศึกษาแล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่ในด้านการอธิบายที่มาหรือบอกเหตุผลในการทำกิจกรรมหรือประเพณีพิธีกรรมของชุมชนด้วย ทำให้ผู้คนภายในชุมชนได้รับรู้และเข้าใจถึงที่มาที่ไปของคติความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของตน ซึ่งเป็นเหตุผลให้ไทลื้อบ้านนาียงใต้มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและยังมีการอนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่จนถึงปัจจุบัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์กรความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2537). *วรรณกรรมท้องถิ่น กรณีอีสานล้านช้าง*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธวัช ปุณโณทก. (2562). *วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระจันทา จันทะวังโส. (2560). *ประวัติบ้านนายางเหนือและนายางใต้ กลุ่มนายาง เมืองน้ำบาก แขวง หลวงพระบาง*. หลวงพระบาง: ม.ป.ท.
- พิทยา ว่องกุล. (2540). *พลาณภาพแห่งวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ศิราพร ณ ถกลาง. (2548). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญาโสภี ใจกล้า. (2563). บทบาทหน้าที่และอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(6), 115-127. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humsujournal/article/view/244648/168478>
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bascom, W. R. (1965). Four Functions of Folklore. In by Alan Dundes (Eds.), *The Study of Folklore* (pp. 279-298). New Jersey: Prentice-Hall.

